

Sākot ar šo "Mājas Viesa" numuru, jūsu uzmanībai piedāvājam miniseriālu "Rīgas pils noslēpumi": augusta beigās Valsts prezidents sāks darbu Rīgas pilī. Ielūkosimies arī mēs, kā pēc ugunsgrēka 2013. gadā pils atdzimusi vēl nebijušā krāšņumā. Turpmāk – kā atjaunoja Sūtņu zāli ar Anša Cīruļa gleznojumiem un mēbelēm. Pirmais stāsts par Rīgas pils unikālo cilņu "Madonna ar bērnu" un "Mestrs Volters fon Pletenbergs" atjaunošanu.

Dievmāte un Pletenbergs kā dzīvi

TIMURA SUBHANKULOVA FOTO UN PUBLICITĀTES FOTO

Rīgas pils vēlās gotikas laikmeta cilņi "Madonna ar bērnu" un "Mestrs Volters fon Pletenbergs" ir valsts nozīmes mākslas pieminekļi un vecākie viduslaiku tēlniecības pieminekļi Latvijā.

Cilnis pēc restaurācijas...

ILZE VĪTOLA

Dievmāte ar bērnu un mestrs fon Pletenbergs Rīgas pils pagalmā 500 gadus noskatījās, kā pilī nāk un iet valditāji, arī šolaiku prezidenti un viņu viesi smalkās drānās. Un domāja – kad beidzot kāds iedomāsies arī par viņiem? Un notika brīnums – šovasar cilņu tēli uzplaukuši tādā košumā, ka tērpu ziņā varēs sacensties pat ar pašu Lielbritānijas karalieni, kas ielūgta uz mūsu valsts simtgades svinībām. Kā iespējams atjaunot tik senus cilņus, kā var uzzināt, kādās krāsās tie bijuši viduslaikos? Cilņu atjaunošanas darbs tika uzticēts pieredzējušiem Latvijas būvmākslas mantojuma restauratoriem meistariem, ekspertiem, kā arī Eiropas mēroga akmens materiāla ekspertiem. Par atbildīgo un unikālo darbu vairāk stāsta restaurācijas darbu vadītāja Elga Zariņa no SIA "RERE MEISTARI" un restauratore Madara Rasiņa no SIA "Aqua Latvia".

Voltera fon Pletenberga cilņa fragments pirms atīrīšanas un pēc.

...un pirms restaurācijas.

Restauratore Madara Rasiņa attīra vēsturisko Dievmātes cilni.

RĪGAS PILS CIĻŅU RESTAURĀCIJAS PROĒSS

- Rīgas pils ciļņu "Madonna ar bērnu" un "Mestrs Volters fon Pletenbergs" saglabāšana veikta projektā "Rīgas pils Priekšpils un Austrumu piebūves rekonstrukcijas un restaurācijas 1. kārtā".
- Pasūtītājs: VAS "Valsts nekustamie īpašumi".
- Projekta autors, autoruzraugs: Artūrs Lapiņš.
- Rīgas pils atjaunošana – pilnsabiedrība "SBRE", restaurācija – SIA "RE&RE".

Pat sastatnes ieliecās

Salīdziniet 1. un 2. attēlu! Zils, sarkans, zelts! Lai tiktu līdz šim košumam, bija jāveic milzu darbs. 2013. gadā, sākot restaurāciju, "RE&RE" meistari lika galvas kopā ar saviem amata brāļiem, kuri jau 1999. gadā bija sākuši pētīt ciļņu akmens materiālu un krāsojumu. Un secināja – akmens ir tik sliktā stāvoklī, ka nebūs iespējams ciļņus attīrīt un konservēt tur, kur tie atradās – pils sienā. Vajadzēs ciļņus demontēt.

Viegli pateikt, bet Madonnas tēls sver pāri par tonnu, Pletenbergs – ap 800 kg, tos ārā ņemot, pat sastatnes ieliekušās. Kad ciļņi beidzot novietoti pils iekštelpās, sākusies restaurācija.

Te izlaižam garu stāstu, kā čehu, vācu, poļu restaurācijas speciālisti palīdzējuši ar padomiem un ieteikumiem, un ķeramies pie darbības.

Katrs bērns šodien ir dzirdējis par lāzertechnoloģijām, bet akmens bijis tādā stāvoklī, ka attīršanā šī laikmetīgā iespēja nederēja. Lāzera stars rada lielu karstumu, un tas ir bīstami – var mainīties krāsas pigments un arī akmens stāvoklis. Jā, kas tad tas ir par akmeni?

Vēsturiskie ciļņi bijuši veidoti no vietējās izcelsmes dolomīta, tiesa gan, ne Latvijā iegūta, jo tad būtu pārāk dziļi jārok. Drīzāk tas vests no Zviedrijas. Atgriežamies pie tīrīšanas. Ja ar lāzeru tīrīt neiespējami, ar ko tad?

Ideja atnāk naktī

– Domāju, domāju, pat naktī guļot, nevarēju atslēgties no prātošanas, kā lai tīra vēsturiskos ciļņus. Un pēkšņi atnāca ideja – ar rokām, ar ūdeni samērcētu vates tamponiņu. Un tas bija labākais variants, visefektīvākais. Putekļu kārtā un kaļķa krāsa diezgan viegli nāca nost, un apakšā atklājās eļļas krāsas slānis, kāds tas bijis 19. gs., dziļāk tīrīt bija bīstami, jo nezinājām, vai zemākie krāsas slāņi būs tikpat labā stāvoklī. Tāpēc ciļņu kopijas krāsojumā nav redzams oriģinālais 1515. – 1530. gada krāsojums, – atklāj restauratore meistare Madara Rasiņa.

Bet vēsturiskie ciļņi taču ir gluži bezkrāsaini, kā tajos var atklāt krāsu toņus? Madara paskaidro: – Ar adatiņu izknieb mazus paraudzījumus – milimetrs reiz milimetrs – un tad ar mikroskopu pēta. 70 paraugus paņēmam, pēc tam vēl dažus papildus, lai pārlicinātos par atsevišķām detaļām. Zinājām, ka pašā sākumā, 16. gs. vidū, Dievmātei bijis zils apmetnis un sarkana kleita, taču, attīrot jaunāko eļļas krāsojuma slāni, atsedzās zila kleita un sarkans apmetnis.

Katru trešdienu laikrakstā LATVIJAS AVĪZE lasiet ielikumu

Tēlnieks Edvīns Krūmiņš darina Dievmātes cilņa kopiju.

Meistare eksperte Elga Zariņa piebilst, ka arī mestrs Pletenbergs uzdevis miklu heraldikas speciālistiem. Viņi uzskata, ka Pletenberga laikā ģerbonī sarkanās krāsas nevarēja būt. Bet restauratori Pletenberga ģerbonī atklāja – zilu ar zeltu, baltu un sarkanu. Tā ir vēsture, to nemainīsim, kā tas bijis krāsots, tā arī tagad krāšosim, lēmuši mākslas vēsturnieki. Bet, pirms stāstām par krāsošanu, jāatklāj noslēpums, ko tad krāsoja.

Veco iekonservē, darina kopiju

Originālos darbus un šedevrus novietot muzejos un to vietā izlikt kopijas – tā esot pasaules tradīcija. Arī mūsu vēsturiskie "Dievmāte ar bērnu" un Pletenberga cilņi ir iekonservēti jeb nostiprināti ar speciālām vielām un novietoti turpat Rīgas pili Nacionālajā vēstures muzejā.

Madonnas tēls sver pāri par tonnu, Pletenbergs – ap 800 kg, tos arī ņemot, pat sastatnes ieliekušās.

Labums šāds – muzejā tos varam aplūkot katrs, ne tikai prezidenta kancelejas darbinieki, kā tas bija līdz šim. Kā tapa kopija? Skaidrs, ka ārkārtīgi pamatīgi izpētīja, analizēja un skenēja oriģinālu. Taču trūka dažu detaļu. 70. gados pils remonta laikā Jēzus bērniņam bija nosista puse sejas. To varēja restaurēt pēc cilņa kopijas, kas atrodas Rīgas Doma krustejā. Šo kopiju 1916. gadā izveidoja arhitekts Vilhelms Neimanis. Jaunie – Dievmātes, Jēzus bērna un mestra Pletenberga tēli tapuši tēlnieka Edvīna Krūmiņa rokās. Un nu gan pie krāsošanas!

Tonis vienā milimetrā

Elga Zariņa stāsta, ka ļoti pretojusies domai par eļļas krāsu lietošanu. Jo tieši eļļas krāsas dēļ cilnīs nez cik reizi bijis pārkrāsots, šī krāsa nesader ar cilņa akmeni. Atkal garš izziņas process, citzemju restauratoru konsultācijas, līdz speciālisti nosliekušies par labu silikātkrāsai. Tomēr nevar krāsot, kā grib, cilņi ir vēsture. Uz akmens lauskām sakrāsoja visus toņus, kā tie kopā izskatās. Sasauca metodisko padomi, Rīgas pils rekonstrukcijas un restaurācijas padomi, mākslas vēsturniekus, pieminekļu inspekciju, un visi sprieduši – ko krāsot zilāku, ko bālāku. Jo mazajā krāsas kriksītī, ko Madara atrada un pētīja, īstais tonis ir redzams, bet tāds tas ir vienā milimetrā. Kāds gan tas izskatīsies lielā laukumā? Te ir runa par meistarzināšanu, izpratnes un prasmju rezultātu.

– Nav tā – nesanāca, pārkrāsošu! Jābūt pārliecinātam par to, ko dari. Domāju – varētu vispirms krāsot paraugus, lai saprastu materiālu. Bet meistare Jūta Gulbe teica – nē, esmu gatava, krāsojam! Tas ir brīdis, kad meistars ir nobriedis, gatavs lēcienam. Tad arī izdodas. Jūta bija pilnībā darbā iekšā, pat naktī man sūtīja īsziņu, lai neaizmirstos kāda doma par krāsošanu, – stāsta Elga.

Mistikas klātbūtne

Interesanti, vai, ilgi darbojoties ar vēsturiskiem cilņiem, tie restaurētājiem kaut ko vēsta?

Mākslas vēsturnieks, LZA prezidents, Rīgas pils atjaunošanas padomes priekšsēdētājs **Ojars Spāritis:**

"Abas oriģinālās akmens skulptūras ir ievērojami vēlo viduslaiku tēlniecības darbi, kuru nozīme Baltijas valstu kultūras vēsturē ir milzīga. Dievmāte (vai Madonna ar bērnu) un Volters fon Pletenbergs pārstāv divus Prūsijas un Livonijas kristianizēšanas simbolus – garīgo un laicīgo valdnieku tēlus. Dievmātes vārdā tika iekarota un kristianizēta gan tagadējās Polijas ziemeļaustrumu teritorija, respektīvi, senā Prūsija, gan Livonija, mūsdienu Latvijas un Igaunijas zemes, dēvējot tās par "Marijas zemi" – Terra Mariana. Savukārt Volteram fon Pletenbergam liktenis jāva būt pārmaiņu laikmeta vēsturiskai personībai, kura kā laicīgais zemes valdnieks mūsu teritorijā ar politiskiem līdzekļiem pārtrauca viduslaiku saimniecisko un garīgo dzīvi un ar Reformācijas palīdzību ievadīja to Jauno laiku gultnē."

– Sākumā Dievmāti klāja putekļi, viņa bija tāda necila. Man vislabāk patika tīrīt viņai seju. Noņemu veco slāni un... tāds dievišķums parādās. Viņa ir tik smalka, filigrāna, kad bija attīrīta, beidzot redzi šā tēla vērtību un spēj iedomāties, kāda Dievmāte izskatījās 16. gs. sākumā. Arī fon Pletenbergs. Šķita, ka viņš, kā jau valdnieks un karotājs, būs robusts un skarbs. Bet, kad sāku tīrīt, viņa matos, sejā pamanīju smalkumu. Tolaik vadoņu tēlus taisīja pēc kanoniem, tādus perfektus, jaunus, skaistus, bet šī skulptūra atklāj, ka viņš ir īsts cilvēks ar grumbām sejā, viņš ir dzīvojis, viņš ir bijis reāli šeit, – stāsta Madara. Un Elga piebilst, ka mestrs fon Pletenbergs ir izdarījis arī daudz laba, panācis 40 gadu mieru ar Krievzemi, tolaik tas bijis ilgs laiks bez karošanas. **M**